

*Войнова Є.І.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Анотація. У статті надано рекомендації щодо заходів, вжиття яких є доцільним в Україні для підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку фінансових послуг. Запропоновано стратегічним чином створити в Україні світовий фінансовий центр з локалізацією в таких обласних центрах, як Київ, Одеса, Львів, Харків. Серед напрямів спеціалізації рекомендується сконцентруватись на операціях з цінними паперами, страхуванні міжнародних торгових потоків, ісламських фінансових послугах та операціях з китайською валютою ренмінбі.

Ключові слова: конкурентоспроможність України, ринок фінансових послуг, підвищення конкурентоспроможності.

Постановка проблеми. Найважливішим питанням будь-якого наукового дослідження є шляхи його ефективного впровадження в практику. Наша робота є певним результатом висновком цілої низки досліджень, присвячених оцінюванню конкурентоспроможності країн на світовому ринку фінансових послуг, зокрема України. Попередні напрацювання довели, що Україна займає середні рейтингові позиції у світі за конкурентоспроможністю на світовому ринку фінансових послуг, а сам ринок є відносно добре розвиненим, якщо оцінювати його щодо відповідності реаліям внутрішнього попиту, проте слабо розвиненим з точки зору можливого потенціалу виконання ним інфраструктурних функцій стимулювання економічного зростання в країні, а також стосовно світового ідеалу розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінювання загальної конкурентоспроможності України є об'єктом досліджень широкого кола вітчизняних економістів.

Серед науковців варто виділити С.В. Бестужеву [1], яка в дослідженні шляхів підвищення конкурентоспроможності України спочатку здійснила оцінювання індексу конкурентоспроможності, SWOT-аналіз міжнародної конкурентної позиції України, а також за допомогою регресійного аналізу визначила те, які саме фактори є найбільш впливовими на індекс конкурентоспроможності, відповідно, запропонувала звернути увагу на такі напрями державної політики, як зовнішньо-торговельна, інноваційна, податкова, міграційна, фінансово-кредитна. Водночас детального механізму підвищення конкурентоспроможності України, на жаль, створено не було.

Подібний підхід із залученням регресійного аналізу на базі деяких складових конкурентоспроможності був використаний Ю.О. Гаркавою та Т.Г. Міщенко [2]. В їх дослідженні практика підвищення конкурентоспроможності України полягає в державних заходах з обмеження монопольного становища, регулювання підприємницької діяльності та якості продукції, правового захисту підприємців і споживачів. З одного боку, автори зазначають, що проблема підвищення конкурентних можливостей вимагає систематичного підходу і вжиття значного комплексу організаційно-економічних, управлінських і технологічних заходів. Проведені дослідження дають підставу стверджувати, що для розроблення та формування ефективного організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю необхідно вживати технологічних заходів у їх взаємозв'язку і взаємозалежності. З іншого боку, науковці пропонують лише п'ять несистематизованих і спірних

державних заходів, таких як зміцнення курсу національної валюти, регулювання цін природних монополій, моніторинг конкурентоспроможності, сприяння посиленню конкуренції, забезпечування збутової логістики.

Досліджуючи шляхи підвищення конкурентоспроможності України після аналізу складових глобального індексу конкурентоспроможності, С.О. Радзівська [3] детально сконцентрувалась на аналізі якості товарів, що експортуються, в результаті чого запропонувала тільки зміну експортних орієнтирів країни як шляху підвищення конкурентоспроможності.

В роботі з підвищення конкурентоспроможності банків О.В. Крухмаль та О.А. Барановської [4] велика увага сконцентрована на оцінках конкурентоспроможності, а шляхи підвищення, як і в попередніх працях, є лише декларативними. І.Г. Брітченко [5] пішов трішки далі та запропонував шість шляхів підвищення конкурентоспроможності українських банків, а саме активізацію українських банків на європейському міжбанківському ринку; вихід банків на європейську фондову біржу для залучення додаткових ресурсів; створення додаткових парабанківських структур; вихід на ринок України світових банків і подальшого переливу їх ресурсів до українських банків; підвищення ресурсів банків за рахунок міждержавних позик з перерозподілом через НБУ; реєстрацію філій українських банків за кордоном для участі їх в європейському міжбанківському ринку і залучення додаткового капіталу. Проте цей підхід, на наш погляд, є однобічним і спрямованим на акумуляцію ресурсів, а чітке розуміння того, в яких обсягах, на які цілі їх необхідно використовувати, відсутнє.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, можна виділити певну наукову недопрацьованість, яка полягає в тому, що, з одного боку, конкурентоспроможність оцінюється для того, щоб мати можливість її підвищити, а з іншого боку, немає чіткого розробленого механізму, як саме в Україні її підвищувати. Окрім того, існує дуже обмежене коло наукових робіт, що присвячені саме визначенню

конкурентоспроможності України на світовому ринку фінансових послуг, вже не говорячи про її підвищення.

Мета статті полягає у визначенні тих шляхів, які допоможуть Україні не тільки підвищити свій статус конкурентоспроможності на світовому ринку фінансових послуг, але й функціонально визначити її спеціалізацію, переформатувати галузеві орієнтири в бік сфери фінансових послуг, що поліпшить фінансову інфраструктуру країни та дасть можливість використовувати фінансові важелі економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних реаліях фінансовий сектор України працює в умовах прийняття 2015 року «Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року» [6], заходи якої спрямовані на реформування сектору фінансових послуг з акцентом на інтеграцію до ЄС. На наш погляд, якщо відбудеться вжиття хоча б якоїсь частки запланованих у цій Програмі заходів, то ринок фінансових послуг повинен перейти на певний новий якісний рівень, проте під питанням залишається зростання конкурентоспроможності України на світовому ринку фінансових послуг. Нині зменшення показників експорту фінансових послуг у 2,5 рази у 2017 році порівняно з 2015 роком, зокрема страхових послуг, свідчить про значне зменшення світової конкурентоспроможності.

З іншого боку, сьогодні, якщо вірити концепції, відбувається вжиття санаційних заходів сектору фінансових послуг, які, на думку урядовців, повинні зміцнити самих фінансових посередників, відповідно, результат це може дати лише через певний час.

Проте якщо звернутись до концепції М. Портера [7], то можна сказати, що, окрім інновацій, ніщо не може зміцнити конкурентні позиції фінансових посередників, відповідно, запропоновані заходи держави ніяким чином позитивно не відобразяться на підвищенні конкурентоспроможності України на світовому ринку фінансових послуг.

Перш за все в Україні необхідно сфокусуватись на створенні спеціалізованих факторів. Держава має бути відповідальною за базу та вищу освіту, базу інфраструк-

туру, охорону здоров'я, а компанії повинні розвивати передові, спеціалізовані та специфічні галузі та кластери.

В межах державної стратегії формування світового фінансового центру в Україні необхідно вибрати обласні центри з відносно добре розвинуеною сьогодні транспортною, телекомунікаційною, готельною, освітньою мережею, на базі яких слід удосконалювати фінансову інфраструктуру. Такими центрами рекомендуємо вибрати Київ, Львів, Одесу та Харків. Відповідно, разом з обов'язковими банківськими послугами для всіх центрів, в кожному з них слід додатково вибрати певну фінансову спеціалізацію. Так, наприклад, Києву варто надати найскладнішу задачу розвитку фондового ринку, відповідно, сконцентрувати всі зусилля на операціях з цінними паперами. За Львовом необхідно закріпити послуги зі страхування та перестраховування, зокрема міжнародного товарообігу. Одесі треба надати повноваження розвитку ісламських фінансових послуг, а Харкову – фінансові послуги, пов'язані з китайською валютою ренмінбі.

Залежно від вибраної спеціалізації необхідно почати адаптацію вищої освіти, курсів підвищення кваліфікації, процес вивчення міжнародного досвіду надання фінансових послуг. Обов'язково слід запровадити вивчення шести іноземних мов, які є офіційними мовами ООН (англійська, арабська, іспанська, китайська, російська і французька), а також сформувати підвищений бюджетний набір на спеціальності міжнародних економічних відносин, фінансів, програмування, іноземних мов, які є ключовими для міжнародного фінансового центру.

Паралельно з цим держава повинна слідувати спеціальній програмі щодо податкового стимулювання саме стратегічних напрямів у вибраних центрах, що автоматично сконцентрує відповідних фінансових посередників.

В реаліях України дуже важливо, щоб декларативним чином заявлена державна стратегія відповідала дійсності.

Серед спеціальних заходів, що запустять процес формування міжнародного фінансового центру в Україні та автоматично

підвищать її конкурентоспроможність на світовому ринку фінансових послуг, можна виділити такі.

1) Підвищити загальну конкурентоспроможність країни, зокрема змінити фінансові послуги відповідно до потреб бізнесу, впровадити фінансові інновації, розширити види фінансових послуг. Для цього необхідно створити агентство фінансових інновацій з наявністю експертів найвищого професійного рівня, під час звернення до якого автоматично будуть вноситись корективи до законодавства щодо надання можливості впровадження окреслених фінансових інновацій у діяльність відповідного фінансового посередника.

2) Забезпечити доступність фінансових послуг та простоту доступів до кредитів в Україні, що можна здійснити шляхом впровадження онлайн-обслуговування як резидентів, так і нерезидентів.

3) Підвищити стійкість банків за рахунок забезпечення достатнього обсягу власного капіталу (за відсутності надлишкового); збалансованості структури активів та пасивів за строками і сумами; належного рівня рентабельності діяльності банку та його підтримки [8]. Частково це легше зробити в економіці, що розвивається, а для України, на жаль, сьогодні ситуація ускладнюється несприятливою економічною ситуацією.

4) Поліпшити силу законних прав, що може бути здійснене за рахунок [9] удосконалення законодавства щодо забезпечених угод, неплатоспроможності, фідучіарної передачі права власності на об'єкт, фінансового лізингу, дебіторської заборгованості та прямого переказу дебіторської заборгованості, угод з тимчасовим зберіганням права власності. Також необхідно забезпечити ведення реєстрів фідучіарної передачі права власності на об'єкт, угод щодо фінансового лізингу, дебіторської заборгованості і прямого переказу дебіторської заборгованості, угод з тимчасовим зберіганням права власності, які є вагомими для третіх осіб, заставного забезпечення. Відповідно до наявної світової практики доцільно дати змогу об'єктам, що перебувають у власності

жінок (ювелірні прикраси, побутова техніка, меблі), виступати заставою за комерційним кредитом. Слід забезпечити можливість використання як окремо, так і в поєднанні дебіторської заборгованості запасів, матеріального рухомого майна як заставного забезпечення, а також таких рухомих активів, як майбутні активи, набуте майно, як забезпечення за кредитом. Варто забезпечити можливість використання як застави майбутні, умовні, грошові, негрошові борги та зобов'язання. Необхідно забезпечити пріоритетність виплати боргів у разі ліквідації або банкрутства боржника, а розпочати слід з тих, які перебувають у реєстрі.

Глибину кредитної інформації, відповідно до Програми [6], вже покращують, що має позитивно відобразитись на однойменному індексі, такі ж позитивні зрушення простежуються і за часткою дорослих, що зареєстровані в кредитному бюро, а також часткою дорослих, що внесені в кредитний реєстр. Відповідно до джерела [10] необхідно в кредитну інформацію в Україні внести такі дані, як інформація фінансовим посередникам про фірми та приватні особи, які бажають взяти кредит; кредитна історія (як позитивна, так і негативна); дані про пов'язані компанії з фінансовими інститутами за останні два роки. Вартість інформації повинна бути нижчою за 1% доходу на душу населення. Повинна забезпечуватись доступність інформації для самих позичальників про власну кредитну історію. Також варто впровадити послугу для банків і фінансових установ з кредитного рейтингу позичальників.

Доцільно розширити покриття населення в базі даних кредитних бюро та реєстраторів, що збільшить частку дорослих, що зареєстровані в кредитному бюро та кредитному реєстрі, відповідно, збільшить показник отримання кредитів, а водночас і конкурентоспроможність країни на світовому ринку фінансових послуг.

Також на законодавчому рівні в Україні необхідно лібералізувати обмеження щодо впровадження нових фінансових послуг, що може реалізуватись через запропоноване раніше експертне агентство.

На законодавчому рівні доцільно посилити захист міноритарних інвесторів через комплексний підхід, що вносить корективи в положення щодо цінних паперів, корпоративних законів, цивільно-процесуальних кодексів та правил судової думки.

В межах державної стратегії розвитку України як світового фінансового центру доцільно зобов'язати потенційне експертне агентство фінансових послуг проводити постійну роботу зі спрямування фінансових посередників в напрямі розширення послуг іноземним споживачам, зокрема стимулювати створення іноземних відділень.

В Україні це є можливим за умов спільної кооперації декількох банківських установ зі значним обсягом фінансових ресурсів. Паралельно в країні необхідно розвивати потужну правову систему, зокрема послуги, пов'язані із захистом українських фінансових посередників за кордоном. Для України за кордоном за умов обмеженості капіталу доцільно зосереджуватись на роздрібних фінансових послугах, а також супроводі українського бізнесу за кордоном.

Для всіх українських банків, на нашу думку, доцільно розробляти нові фінансові продукти для бізнесу та населення, що також стосується інших суб'єктів ринку фінансових послуг, зокрема страхових компаній. Варто зосередити увагу на розширенні доступності фінансових послуг для населення; вжитті заходів щодо розширення освіченості населення, рекламних акцій, відкриття рахунків за спрощеною процедурою, зокрема не тільки в банківських установах, але й в інститутах партнерської мережі, що більш тісно працює з населенням; зниженні вартості ведення рахунків; автоматичному відкритті банківського рахунку під час користування будь-якою банківською послугою.

Банкоматно-термінальна система в Україні користується великим попитом, тому доцільно розширяти її покриття, зокрема в сільській місцевості, або забезпечувати дистанційне та віртуальне обслуговування клієнтів віддалених місць.

В сучасних реаліях України підвищення витратної частини бюджету сім'ї, на жаль, дуже важко фінансовим установам акумулю-

вати національні депозитні кошти, тому стратегія оперування на іноземних ринках є певним виходом.

Важливо також українським фінансовим посередникам працювати над іміджем надійності і формувати довіру, зокрема до банківських установ.

Потенційному експертному агентству фінансових послуг в Україні необхідно вживати заходів щодо стимулювання банками підтримки свого іміджу, здійснення більш жорсткого контролю над діяльністю фінансових установ, що спрямований на підтвердження професіоналізму співробітників і керуючих фінансовими установами, запобігання банкрутству фінансових установ, жорсткої правової відповідальності за недоброякісну роботу, пов'язану з обманом та незаконним заволодінням фінансовими коштами споживачів фінансових послуг.

На рівні держави уряд повинен стимулювати соціально-економічне зростання в країні, що збільшить благополуччя населення, в результаті чого зростатиме дохідна частина бюджету сім'ї, знизяться комунальні виплати, а також вартість транспортної логістики для населення.

Важливим є проведення політики зменшення облікової ставки, а також оптимізації діяльності таким чином, щоб мати можливість підвищити ставку по депозитам.

В Україні доцільно збільшувати доступність населення до фінансових послуг, зокрема за рахунок відкриття нових філій, або підійти до покриття більш інноваційно.

Ще одним напрямом є збільшення кредитного покриття, що, на нашу думку, можливе лише за кардинального зменшення відсоткових ставок по кредиту.

Ефективність ринку фінансових послуг виявляється також у збільшенні кількості фінтехкомпаній, появу яких в Україні доцільно стимулювати, а розробки яких слід впроваджувати у діяльність фінансових посередників. Також варто допускати на український ринок іноземних фінансових посередників зі значною позитивною історією та переймати їх досвід.

Сьогодні Україна стала більш відкритою для іноземних фінансових посередників, що

виявилось у значному збільшенні імпорту фінансових послуг, що може позитивно вплинути на конкурентоспроможність України на світовому ринку фінансових послуг. Такий процес, на нашу думку, гальмувати недоцільно, що пов'язано з передачею світового досвіду.

Весь час фінансові посередники повинні працювати над збільшенням власних активів, відповідно, українські компанії не є винятком.

Висновки. Україна сьогодні перебуває на тому етапі розвитку, коли потрібно здійснювати явні стратегічні дії щодо пошуку нових конкурентних позицій на світовому ринку. Для підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку фінансових послуг доцільно поставити мету розвитку України як світового фінансового центру з виділенням спеціалізації за чотирма основними напрямками, а саме на операціях з цінними паперами, страхуванні міжнародних торгових потоків, ісламських фінансових послугах, операціях з китайською валютою ренмінбі.

Література:

1. Бестужева С.В. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності України в умовах нестабільності економічного розвитку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 16. С. 27–32.
2. Гаркава Ю.О., Міщенко Т.Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності країни. Інформаційні технології в економічних дослідженнях. 2015. № 1. С. 111–122. URL: <http://doi.org/10.14308/ite000492>.
3. Радзівська С.О. Сучасний стан і шляхи підвищення конкурентоспроможності економіки України. Економічна наука. 2012. № 2. С. 35–38.
4. Крухмаль О.В., Барановська О.А. Конкурентоспроможність банку та банківського продукту: фактори впливу та оцінка. Ефективна економіка. 2014. № 5. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/52665/6/Krukmal_Konkurentospromozhnist_banku.pdf.
5. Брітченко І.Г. Підвищення конкурентоспроможності банків на ринку банківських послуг України. Науковий вісник Ужгородського університету. 2015. Вип. 1(45). Т. 1. С. 176–179.
6. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова правління НБУ від 18 червня 2015 року № 391. 2015. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
7. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review. 1990. Vol. 68. № 2. P. 73–93.
8. Золковер А.О., Гуменюк А.О. Методи забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. International Scientific Journal. 2015. № 2. С. 32–35.
9. Doing Business 2018: Getting Credit – Legal Rights Questionnaire. 2018. 18p. URL: <http://www.doingbusiness.org/~/>

media/WBG/DoingBusiness/Documents/Methodology/Survey-Instruments/DB18/DB18-Legal-Rights-Creation-questionnaire-en.pdf?la=en.

10. Getting Credit Methodology. Doing Business. 2017. URL: <http://www.doingbusiness.org/Methodology/Getting-Credit>.

Войнова Е.И. Пути повышения конкурентоспособности Украины на мировом рынке финансовых услуг

Аннотация. В статье предоставлены рекомендации относительно мер, принятие которых является целесообразным в Украине для повышения ее конкурентоспособности на мировом рынке финансовых услуг. Предложено стратегическим образом создать в Украине мировой финансовый центр с локализацией в таких областных центрах, как Киев, Одесса, Львов, Харьков. Среди направлений специализации рекомендуется сконцентрироваться на операциях с ценными бумагами, страховании международных торговых потоков, исламских фи-

нансовых услугах и операциях с китайской валютой ренминби.

Ключевые слова: конкурентоспособность Украины, рынок финансовых услуг, повышение конкурентоспособности.

Voinova Ye.I. Ways of Ukraine's competitiveness enhancing in the world financial services market

Summary. The article provides recommendations on measures that should be implemented in Ukraine in order to increase the competitiveness of Ukraine in the world financial services market. It is proposed to strategically create a world financial center in Ukraine, with localization in such regional centers as Kyiv, Odessa, L'viv, Kharkov. Among specializations it is recommended to concentrate on operations with securities, insurance of international trade flows, Islamic financial services and transactions with the Chinese currency the Renminbi.

Keywords: competitiveness of Ukraine, market of financial services, increase of competitiveness.